

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. XV. Divortium ex causa hæresis condonatur, non compensatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

Etiam ab altero conjugē; scilicet, Professionem emissam, vel Ordinem susceptum, posset quoque ipse reus (sed non tenetur) similiter statum mutare. Item posset de illius licentia, vel illo diligenter monito, & reconciliari recusante, absque eo quod propterea ipse innocens teneatur quoque mutare statum. In hoc enim eadem est ratio ac regula, sicut in mutatione ex causa adulterij. Nunquid etiam in condonatione?

CONCLUSIO XV.

Divortium ex causa hæresis condonatur, non compensatur.

507.
Conjux
Catholicus
potest re-
conciliari
hæretico.

Primus mo-
dus, quo id
fit.
Lugo.

Secundus.

508.
Tertius.

An copula
sponte habi-
ta sit con-
donatio. Ar-
guitur pro
parte ne-
gante.

509.
Dicitur in
Sanchez.
Prima pars.

OMnes fatentur, posse conjugem Catholicum renuntiare suo juri, & reconciliari suo conjugi. Ratio est; quia hæc pœna est mixta ex favore Catholici: quare sicut eo non petente divortium, non incurritur ipso facto, sic etiam eo remittente, omnino tollitur.

Potest verò Catholicus (inquit Lugo sup. n. 85.) multipliciter huic juri cedere: nam in primis, ante sententiam Ecclesiæ habet jus divertendi, donec hæreticus resipiscat; & licet aliquando habeat etiam obligationem discendendi, & tunc non possit renuntiare huic juri; quia non potest obligare se ad non faciendum id, quod sub peccato facere tenetur: quia tamen aliquando potest quidem, sed non tenetur discere, in ijs casibus potest renuntiare huic facultati, & obligare se ad non discendum, saltem ante sententiam divortij. Potest item renuntiare juri, quod habet ad implorandum iudicium Ecclesiæ circa divortium.

Potest denique post ipsam divortij sententiam prolatam renuntiare huic juri, & obligare se ad recipiendum conjugem, non obstante hæresi præterita, & sententia divortij prolatâ. Imò ante ipsam sententiam potest antecedenter renuntiare juri, quod per divortij sententiam acquirit, si forte ipso non petente, vel etiam petente, proferetur: hæc enim omnia pacta non repugnant, cum totum hoc jus sit concessum in favorem Catholici, & ejus voluntati subdatur. Ita Card.

Sed nunquid copula, sponte habita post notitiam hæresis, est condonatio, ita ut amplius non liceat divertere? Videtur vera pars negans (inquit Sanchez sup. n. 26.) quia divortium hoc est pœna hæresis; atque ita videtur, non posse expressè etiam remitti à Catholico, nedum tacitè per copulam. Sicut si conjux affinitatem contrahat cum altero conjugē, conjux innocens, petens ab eo debitum, non censetur remittere pœnam, quâ alter à debiti petitione ratione affinitatis arcetur; eò quod nec expressè possit illam remittere.

Cæterum sic distinguendum existimo. Si copula habita est ante sententiam, quâ hæreticus condemnatur, nullo modo est condonatio, nisi expressus animus condonandi adesset: condonandi, inquam, jus divertendi, quod post se-

cutam sententiam competet. Quippè nondum jus divortij acquisitum est Catholico; ac proinde nil est, quod remittat: nisi expressus animus ferretur in jus futurum. Remissio enim ex natura sua ad præsens vel futurum debitum fertur. Ius verò recedendi ad tempus, quo pertinacia in hæresi durat, remittere nequit Catholicus, cum ratione periculi teneatur recedere.

Si autem is animus expressus adesset, valeret *Secunda pars.* condonatio; etiam si solâ mente fieret; nec expectaretur hæretici acceptatio, ut in fornicatione carnali. Nullam enim rationem discriminis quoad hoc invenio inter utramque fornicationem: cum in utraque sit favor innocentis libertas divertendi, manente ligato hæretico: ac proinde, ut id Matrimonium restauraretur, sufficiat Catholicum cedere jure suo.

Nec obstat argumentum, ductum ex affinitate contracta: quia ea pœna ita est pœna, ut *510. Resp. ad arg. pro parte negant e.* nullo modo sit in favorem alterius conjugis; quo ipso invito potest, Episcopo dispensante, id impedimentum auferri. At in fornicatione carnali & spirituali, ita est pœna adulteri, ut sit etiam favor innocentis. Quod in adulterio carnali constat, & de spirituali probatur: indulgetur enim id divortium Catholico, ad cavendam infamiam facti, quam contraheret, habitando cum hæretico; ut bene ait Sotus 4. dist. 39. q. un. a. 4. ad 3. vers. *Si verò talis.* Undè ipso invito, nequit id impedimentum tolli.

Quando autem copula adest post sententiam, si esset animus non condonandi, non esset condonatio, nec teneretur Catholicus revocare ad pristinam amicitiam illum hæreticum: nec fictio illa culpam venialem excederet, ut de fornicatione carnali. Si tamen esset animus condonandi, manifestum est ex proximè dictis, esse condonationem. Nec tunc requiritur distincta cognitio juris competentis ad divertendum; sed satis est, velle Catholicum revocare ad consortium conjugale illum hæreticum, oblivioni mandantem injuriam illam, & quasi eâ postpositâ, velle amicitiam conjugalem: quia id est virtute omne jus, sibi competens ratione injuriæ, velle remittere. Et hoc, nisi errore ductus reconciliationem faceret, existimans se ad eam teneri: quia non esset spontanea. Ita Sanchez. Conformiter ad ea, quæ prius docuerat de condonatione adulterij carnalis.

Unam tantum agnoscit differentiam inter *Quam differentiam hic agnoscit Sanchez inter fornicationem carnalem, & spiritua- lem.* utramque fornicationem; utputa, si neuter animus adesset, nimirum nec condonandi, nec non condonandi; tunc (inquit) quàmvis in adulterio carnali existimarem esse condonationem: at contrarium existimo in fornicatione spirituali: nisi ille nosset jus divortij, sibi competens, & per copulam condonari: tunc enim esset virtute condonare.

Sed quæ ratio, hujus differentię? Ducor *512. Ratio hujus differentię.* (inquit ille) quoniam in adulterio carnali ratio divortij est mera injuria illata innocenti, & carnis divisio; ac proinde copulam & actus amicitię conjugalis, per quæ caro quasi divisa iterum unitur, sequitur ex quadam necessitate naturali

naturali condonatio prioris injuriæ, ubi contraria intentio non reperitur. Et ideo non tam exacta notitia juris divertendi, & condonationis, sequentis prædictos actus, ac tam expressa condonandi voluntas desiderantur.

At in adulterio spirituali, non est ratio divortij injuria, alteri conjugi illata. Nam omnes subditi absolvuntur à debito fidelitatis servandæ hæreticis, cap. fin. de Hæret. in 6. cum tamen illis nulla irrogetur injuria. Sed potissima ratio est; quod in pœnam fidelitatis Deo debitæ, violatæ per hæreticum, absolvuntur subditi à fidelitate, ipsi hæretico debitâ, ut, in quo deliquit, puniatur; ac proinde actus copulæ & amicitia conjugalis non eam habent connexionem cum hujus juris condonatione, sicut in adulterio carnali: proptereaque exigitur major notitia & expressior voluntas, ut condonationes sint. Sic ille.

713. A quo profitetur se discedere Pontius lib. 9.

Pontius dicit, c. 22. n. 5. dicens: Si copula habeatur post sententiam, jam censetur condonatio, & in foro externo ita præsumetur. Cum enim ea separatio non tantum inducta sit in pœnam hæresis, sed etiam in favorem Catholici; & ideo sit voluntaria Catholico, si ille velit divertere; si revera jam copulatus est uxori post sententiam, cessasse virebitur juri suo, & ita judicandum est; quamvis ipse Catholicus oppositum asserat, juxta ea que dicta sunt supra de innocenti, quando post adulterium copulatur adultero. Nam inter has duas species, nullum quoad hoc potest assignari discrimen; quamvis assignare conetur Tho. Sanchez disp. citatâ in fine. Ita Basilus.

Sed revera (inquit Lugo sup. n. 89.) in hoc non discessit à Doctrina Sanchij, qui, ut ejus verba legenti constabit, nihil ibi dixit de præsumptione, & judicio faciendum in foro externo; sed solum dixit, in foro interno esse differentiam, non tamen negavit in foro externo præsumi condonationem, & non credi conjugi affirmanti, se non habuisse animum condonandi.

Sed revera non discedit juxta Lug.

514.

Lugo negat dictam differentiam inter iam Sanchez.

Interim ipse Card. n. 90. loquendo (inquit) de re ipsa, verius mihi videtur, non esse quoad hoc differentiam in foro interno inter utrumque casum: quia etiam requiritur in conjuge innocente animus aliquis positivus condonandi adultero, sicut requiritur in Catholico ad condonandum hæretico: omnis enim condonatio debet constitui per voluntatem aliquam, cedentem juri præsentis vel futuro: in praxi tamen in utroque casu adest ille animus, dum non adest animus non condonandi; quia sicut verba habent ex se significare condonationem; atque adeo, qui dicit conjugi: *Condo tibi*, eo ipso habet voluntatem implicitam condonandi, si non habeat voluntatem contrariam: ita copula significat conjunctionem & amorem; quare sive fiat cum adultero, sive cum hæretico, significat reconciliationem & amorem, & ponit condonationem, nisi impediatur per voluntatem contrariam. Ita Eminent.

515. Discrimen

Sed quis non videt discrimen inter copulam, & *ly Condo tibi*? Quippe loquens probe scit,

per ea verba significari condonationem; & per consequens exacte novit jus divortij sibi competens. At verò habens copulam, potest ignorare per eam condonari hæresim. Præterea: copula illa haberi potest ob alium finem, quam condonationis, scilicet generationem prolis; dicta autem verba non proferuntur, nisi ad condonationem, quæ expressè eis significatur. Hæc cogita.

Et attende ad id quod dicit Sorus 4. dist. 39. q. un. a. 3. in solut. ad 2. ibi: Arguitur autem, quod, saltem postquam ille, qui conversus est, infidelem conjugem cognoverit, non possit eam relinquere; ut patet ex similitudine à fornicatione carnali ductâ: si enim maritus uxorem, cujus adulterij conscius est, agoverit, non potest eam dimittere. Respondetur autem: exemplum non omnino convenire; quoniam culpa fornicationis carnalis per carnalem copulam conjugis censetur condonata; fornicatio verò spiritualis minimè. Sic ille.

Ubi expressè differentiam in hac condonatione agnoscit: imò videtur simpliciter negare condonationem fornicationis spiritualis per carnalem copulam, quam tamen Doctores communiter admittunt, licet cum aliquibus differentijs.

In primis, ut valeat post sententiam; secus ante, juxta jam dicta: quamvis Averla neque hanc differentiam admittat, dicens sup. §. Sed absolute: Et hæc reconciliatio non solum verbis, sed etiam factis, præsertim per copulam ipsam perficitur, sive ante, sive post sententiam. Quia licet ante sententiam non adhuc habeat jus divertendi; tamen potest ex tunc remittere jus, quod scit se posse per sententiam acquirere. Et sicut verbis remitteret, ita etiam copulâ: dummodò tamen adsit animus vel expressus vel virtualis condonandi; & dummodò non solum aliquo externo signo promatur talis condonatio ex parte remittentis; sed etiam acceptetur ex parte delinquentis: & sic in omnibus, sicut diximus de crimine adulterij. Sic ille.

Sed quæro ego: quis est iste virtualis animus condonandi, qui sufficit cum copula ante sententiam? Siquidem fieri potest, ut Catholico cum Sanchio existimet, per copulam ante sententiam non remitti jus, post sententiam obventurum, nisi adsit expressus animus. Censentur eo casu per copulam, sine expresso animo, fieri reconciliationem?

Ergò quamvis copula sit virtualis animus condonandi, quando habetur post sententiam cum cognitione tum juris divertendi, tum condonationis per copulam; haud equidem ante sententiam, nisi similiter nosset quis jus suum divertendi post sententiam, & existimaret, per talem copulam illud jus remitti. Iam autem in fornicatione carnali, cum jus divortij perpetui competat innocenti ante sententiam, censetur per copulam ante sententiam juri suo cedere, suppositâ notitiâ tum hujus juris, tum condonationis per copulam, saltem aliquali, licet non tam expressâ (ut placet Sanchio) quam in fornicatione spirituali; quæ est secunda differentia, et si

inter copulam, & *ly Condo tibi*.

Sorus asserit per copulam non condonari hæresim.

516. Averla de hoc oppositum, iam ante, quam post sententiam.

517. Expenditur hæc sententia.

cti non ab Omnibus admissa, ut patet ex dictis.

§18.

Hurtado docet per copulam cum heretico non condonari in futurum.

Tertiam differentiam ex Hurtado refert Lugo sup. n. 91. quod innocens, conscius adulterij carnalis sui conjugis, si copulam cum eo habeat, eo ipso condonat in totum, nec potest postea ei sui copiam negare: fidelis autem post sententiam divortij potest copulari conjugi, ob hæresim separato, quin condonet in futurum; sed retento adhuc sibi jure ad divortium, quod cum sit pœna ab Ecclesia inflictæ, habet plures partes & tractum successivum: quare potest fidelis conjux condonare quoad unam partem, nempe quoad hanc copulam, retento sibi jure ad negandas alias. Sic ille.

Impugnatur.

Ast interrogo ego unum verbum: quid est condonare quoad hanc copulam? Num aliud, quam habere hanc copulam? Et nonne conscius adulterij carnalis potest habere hanc copulam, retento sibi jure ad negandas alias? Planè: quia, ut dictum est, potest habere animum non condonandi; habere, inquam, si non licitè, saltem validè. Putas, quia divortium propter adulterium non sit pœna? Cur ergo & ipsum non habeat plures partes, & tractum successivum, sicut divortium propter hæresim? Expectabo responsum.

§19.

Catholicus scienter contrahens cum heretico non potest ob hæresim celebrare divortium, ex Lugo.

Interim subscribo, quod lego apud Lugonem sup. n. 95. Si conjux Catholicus scienter contrahat Matrimonium cum hæretico, sive obtentâ dispensatione Pontificis, sive etiam non obtentâ in ijs locis, in quibus ex consuetudine non est necessaria dispensatio. Quo casu, non occurrente novâ causâ, non credo, posse Catholicum petere in judicio divortium, ob solam conjugis hæresim: tunc enim locum videtur habere tacita saltem renuntiatio illius juris. Quia Catholicus, sciens conjugem esse hæreticum, & tamen volens eum in conjugem accipere, eo ipso significat, se velle cum eo cohabitare, etiam si hæreticus sit; alioqui frustra cum eo contraheret, quem scit esse hæreticum, & nolle ad fidem converti: quare numquam ij divortium petunt, nec credo in judicio audiendos, si peteretur.

Nisi nova causa occurrat, & quæ ipsa.

Dixi tamen: *Non occurrente novâ causâ*; si enim hæc occurreret, posset divortium intentare; v. g. si Matrimonium contractum esset, præcedente ex parte hæretici promissione amplectendæ fidei Catholicæ, quam postea explere noller; frangenti enim fidem in re tanti momenti, non esset obligatio servandi fidem: idemque esset, si alia promississet in favorem fidei, nempe permittere usum liberum religionis Catholicæ suis subditis, vel suæ aut conjugis familiæ; permittere, quod filij baptizarentur à ministris Catholicis, & educarentur in religione Catholica, quæ postea non observaret.

§20.
Alia justa causa.

Similiter esset justa causa, si conjugem Catholicum sollicitaret ad fidem deserendam, vel non sineret liberè & pacificè ritu Catholico vivere. Imò quoties conjux Catholicus non solum posset, sed deberet ab hæretico discedere, propter periculum proximum perversionis; promissio etiam explicita præcedens non di-

vertendi nullo modo obligaret ad cohabitandum: promissio enim de re aliqui illicita nullius est valoris, ut constat; cum nemo possit validè se ad illicita obligare: quare etiam si scienter cum hæretico contrahat Matrimonium, semper intelligitur exclusus casus ille, in quo, seclusâ promissione, non possit licitè apud conjugem hæreticum manere. Hucusque Eminent. Per omnia benè.

Sed quid, si hæreticus contraxerit cum hæretico scienter & omninò voluntariè, nunquid conversus potest divortium petere, si alter nolit converti? Affirmat. Card. sup. n. 93. Et si objecias ei juris sui renuntiationem per ipsum contractum. Respondet n. 94. in eo Matrimonij contractu non intelligi explicitam vel implicitam renuntiationem separationis. Nam in primis non adest renuntiatio explicita; cum tunc temporis conjux nullum habeat tale jus, quod renuntiet, nec habiturus sit, donec ad fidem convertatur.

Nec etiam est implicita renuntiatio: imò videtur esse retentio implicita talis juris futuri, si quando erit; sicut enim contrahens sponsalia de futuro, & promittens Matrimonium, semper intelligitur reservare sibi facultatem ingrediendi Religionem, atque ad eò promittere solum sub conditione, nisi Religionem ingrediatur: sic conjux hæreticus, contrahens Matrimonium cum hæretico, videtur à fortiori reservare sibi facultatem divertendi, si ad religionem Catholicam ipse solus transierit, atque ad eò obligare se ad cohabitationem & torum sub conditione implicita, nisi ad religionem Catholicam transierit, & divortium in judicio obtinero adversus conjugem, in hæresi persistentem: magis enim necessarius est ipsi transitus ad religionem Catholicam, quam sponso transitus ad vitam religiosam; quare minus videtur comprehendi casus ille, quam isto in illa obligatione generali. Ita Lugo.

Sed contra: sponsalia nullo casu sunt tacita renuntiatio privilegij ingrediendi Religionem; cum Ecclesia expresse concedat iptum sponso. At verò contractus Matrimonij potest esse tacita renuntiatio juris divertendi; ut patet, dum Catholicus contrahit cum hæretico, ut statim dictum est ex ipso Lugone. Ergò simile, desumptum ex sponsalibus, nimium claudicat.

Et siquidem hæreticus, contrahens cum hæretico, habeat actuale jus divertendi; patet, quod hæc doctrina Card. non subsistat. Scio hoc ab ipso negari; sed Alij affirmant. Id ergò manet probandum. Probandum, inquam, est, hæreticum judicio Ecclesiæ non posse divertere ab hæretico; sed id tantum concessum esse Catholico.

Probat autem ipse n. 75. Primò, ex juribus sup. citatis, quæ loquuntur de discessu conjugis Catholici ab hæretico, ut inspicienti textus, & expendentia verba, clariùs apparebit.

Probat secundò, ex ratione: quia inutilis esset lex, concedens hæretico talem facultatem; quia ipse judicium Ecclesiæ numquam requi-

§21.

Quia si hæreticus contraxerit cum heretico? Non renuntiat juri suo, juxta Lugo.

Probat a simili, non renuntiasse implicite.

§22.

Oppugnat simile.

An hereticus judicio Ecclesiæ possit divertere ab heretico.

§23.

Part negans probatur.

Secundò.

ret

Ecclesiam, cum sit excommunicatus, non au-
diretur tanquam actor; sed repelleretur ab a-
gendo.

524. *Tertia pro-
batio.* Denique probatur: quia hoc divortium non
tantum est poena, sed etiam favor; non est autem
fundamentum, ut dicamus, Ecclesiam hunc etiam
favorem conjugii hæretico concessisse adversus
conjugem hæreticum.

Porrò hæc doctrinà concessã, sequitur: si
uterque conjux in hæresi permanet, sive uterque,
sive alter solus damnatus sit de hæresi, neutrum
posse petere divortium ab altero ob hæresim;
quia scilicet hoc jus petendi divortium ab hæ-
retico solum invenitur concessum conjugii Catho-
lico: quare eo casu (inquit Lugo sup. n. 98.)
datur compensatio, in hoc sensu, quòd
neutri, permanenti in hæresi, conceditur jus pe-
tendi divortium.

525. *Pariter af-
firmantem
docet San-
chez.* Oppositum docet Sanchez sup. disp. 16. n. 4.
Existimo (inquit ille) compensationem mini-
mè dari, si uterque conjux in hæresim lapsus
sit: atque ita, qui hæresim non est damnatus,
poterit omninò divertere à damnato, & recon-
ciliato: hic autem minimè ab illo, nisi ad tem-
pus, dum non respiscit, donec condemnetur. Quia
in condemnato invenitur sufficiens causa di-
vortij perpetui; in non condemnato autem so-
lum ad tempus. Si autem uterque hæresim dam-
natus sit, integrum erit utrique, altero invito,
divertere, donec mutuo consensu ambo ad pri-
stinum Matrimonij statum & amicitiam redeant.
Sic ille.

526. *Probatio.* Et probat: quia non sicut inter duo adulte-
ria utriusque conjugis datur compensatio, ita
inter hæc delicta hæresim. Nam divortium ra-
tione adulterij est profusus in favorem conjugis
innocentis, ita ut ipse solus hanc poenam adul-
tero infligere possit. Quare ubi alter non est
innocens, eo privilegio minimè gaudet. At in
hæresi non datur divortium principaliter & di-
rectè in favorem alterius conjugis; sed in pœ-
nam delicti, eò quòd debitam fidem hæreticus
non servaverit Deo, punitur in eo, in quo reus
fuit; & ita absolvitur alter à fide conjugali, ipsi
debita; quamvis indirectè & consecutivè ea
poena cedat in alterius favorem. At eò quòd al-
ter conjux eandem poenam incurrit, non exi-
mitur prior à poena, in quam semel incidit.
Nullibi enim cautum invenitur, ut jus, per pœ-
nam amissum, recuperetur, altero obnoxio
ejusdem pœnæ; sed uterque poenà illà punietur.

*Confirma-
tur.* Nec illa poena imponitur ab altero conju-
ge, ut contingit in adulterio carnali, in quo
poena divortij, & privationis juris debitum exi-
gendi, imponenda est ab innocente: sed impo-
nitur ab ipsa Ecclesia, independenter à voluntate
alterius conjugis. Quamvis possit alter eam re-
mittere, reconciliando sibi conjugem damna-
tum. Ita Sanchez, & Alij.

527. *Quid di-
cendum ad
arg. contra-
ria.* Quid ergò ad argumenta Lugonis? Iura
loquuntur in casu particulari, Pontifici propo-
sito. Interim, eadem est ratio separationis hæ-
retici ab hæretico; scilicet, jam assignata; quòd
debitam fidem non servaverit Deo, quæ ratio
non cessat ex hoc, quòd ambo conjuges sint
hæretici.

retici ab hæretico; scilicet, jam assignata; quòd
debitam fidem non servaverit Deo, quæ ratio
non cessat ex hoc, quòd ambo conjuges sint
hæretici.

Neque oportet, ut quisquam eorum adeat Ec-
clesiam; sed ipsa per se potest damnare & hunc
& istum, id est, declarare utrumque esse hære-
ticum, habitã sufficienti hæresis probatione.
Quò factò, jam uterque, secundum Sanchez
& Alios, habet jus divertendi; quia uter-
que in pœnam suæ infidelitatis est privatus
jure cohabitationis. Et quamvis hæc privatio
sit indirectè aliquis favor; attamen princi-
paliter est poena. Non est ergò fundamen-
tum, ut dicamus, Ecclesiam voluisse infligere
hanc pœnam conjugii hæretico, eò inde
redundet aliquis favor in conjugem hæreti-
cum; quia hic favor non est principale inten-
tum Ecclesiæ.

Hinc si dixeris: jam delicta esse paria; ac
proindè mutuã compensatione aboleri. Ref-
pondet Sanchez sup. n. 5. tunc paria delicta
mutuã compensatione aboleri, quando poena
delicto correspondens est directè & princi-
paliter in favorem alterius. Sic ille.

Et Pontius sup. c. 22. n. 6. putat: si uter-
que lapsus fuerit in hæresim, non esse compen-
sationi locum. Quia (inquit) jura tantum
concedunt conjugii Catholico, ut possit alium
emendatum repetere; non autem concedunt
conjugii nocenti. Cum ergò uterque nocens fue-
rit, neuter habet jus repetendi alterum; sicut
habet, quando uterque commisit adulterium.
Cujus diversitas nascitur ex eo, quòd diceba-
mus; quia injuria in adulterio fit directè Matrimo-
nio: at crimen hæresis non infert injuriam
conjugio; & ita non sequitur, ex crimine utrius-
que nasci jus in alterum, aut compensatam inju-
riam, ad repetendum alium ad ulum Matrimo-
nij. Sic ille.

Qui ibidem cum Sanchio & Alijs asserit,
non dari compensationem adulterij carnalis cum
spirituali. Et in primis (inquit) si unus ex
eis commiserit adulterium; alius verò lapsus
fuerit in hæresim; adulter ante sententiam non
potest ab hæretico divertere; cum ante sen-
tentiam nullum sit jus divertendi, quòd com-
pensari possit. At hæreticus potest divertere ab
adultero; cum ex ejus peccato quæsitum sit
jus innocenti in eo crimine, saltem quando no-
torium est adulterium. Si verò loquamur, post-
quam jam hæreticus condemnatus est, existimo,
neque adulterum teneri recipere hæreticum
reconciliatum, neque hunc teneri admittere
adulterum; cum sint hæc crimina diversæ
rationis. Et quamvis crimen hæresis longè sit
adulterio gravius; attamen in ordine ad Matrimo-
nium, magis pugnat conjugium cum adul-
terio, quam hæresis, majorque injuria Matrimo-
nij est. Ita Basiliius.

Post Sanchium sup. n. 3. ubi probat hæc
crimina esse diversæ rationis. Quia in carna-
li fornicatione est ratio, fides violata, &

528. *Solutio ob-
jectioni.*

Pontius pu-
tat, hic non
esse locum
compensa-
tioni.

529. *Neque dari
compensa-
tionem ad-
ulterij car-
nalis cum
spirituali.*

530. *Idem docet
Sanchez, &
caus.*

FFFF

caus

probat hæc
crimina esse
diversa
tamen.

caro in aliam divisa : in spirituali autem, quod in pœnam hæresis damnatæ absolvatur Catholicus à debito fidelitatis. Si ergò Catholicus adulter petat divortium ratione hæresis damnatæ, non poterit hæreticus, quasi compensatione utens, objicere illi fidem violatam conjugij per adulterium. Non enim adulter tuetur se, quod divortium velit, violatione fidei conjugalis alterius, ut vel sic possit alter allegare eandem fidei violationem adulteri petentis divortium. Sed intendit divortium, eò quod hæreticus justâ sententiâ illo damnatus sit, in pœnam sui delicti. Adulterium verò alterius non tollit pœnam hæretici.

531.
Simile.

Sicut, si dominus hæresis damnatus peteret debitum fidelitatis à vasallo, & hic responderet, se ab eo absolutum esse propter hæresim; nil conferret objectio domini contrâ hanc exceptionem vasalli, quod ipse vasallus à fide contractus defecisset. Quia absolutio illa à debito fidelitatis non confurgit ex fide aliquâ homini præstitâ, violatâque; sed in pœnam hæresis. Atque idèò Catholico adultero, rejectâ exceptione adulterij, allegatâ per hæreticam, erit licitum divortium.

Applicatur
proprio.

Similiter, si hæreticus damnatus, & jam Ecclesiæ gremio restitutus, petat divortium propter adulterium Catholici, nil ad rem facere videtur, si Catholicus illi opponat exceptionem pœnæ divortij, quam propter hæresim incurrit. Pœna enim conjugis hæretici non eximit Catholicum à pœnâ adulterio debitâ. Deinde: quia cum divortium hoc comitetur injuriam, tamquam pœna ex illa confurgens: sicut injuria, irrogata per hæresim, non compensatur injuriâ adulterij; illa enim Deo infertur, cui debita fides non servatur; hæc autem homini, nimirum alteri conjugi, violando fidem conjugij; ita nec compensantur divortia inde confurgentia, Hucusque Sanchez.

532.
Quomodo
hanc rem
explicet
Card.

Sed his omisiss Card. sup. n. 101. sic explicat hanc rem. Compensatio, inquit, ex natura sua tendit, ut is, qui compensatione utitur, habeat id, quod suum est, vel quod sibi debetur. Hæc enim ratione licita est compensatio occulta, cum certis conditionibus; quia hoc pacto creditor obtinet, saltem in æquivalenti, id, quod sibi debetur; & idèò disp. 15. de Just. sect. 3. n. 44. dixi, non esse locum compensationi in detractatione famæ; ita ut possis non restituere famam, Petro injustè ablatam, quamdiu ipse non restituit famam tibi, quam injustè abstulit. Quia nimirum retentio famæ alienæ non facit uilo modo, quod recuperes tuam, saltem in æquivalenti; quare non potest illa esse propriè compensatio.

533.
Non appa-
ret, quomodo
hic possit esse
propria
compensatio.

Similiter in casu nostro non apparet, quomodo possit esse propria compensatio: nam vir uxoris adulteræ v. g. ex adulterio uxoris acquisivit quidem jus ad divortium, seu ad negandum ei debitum conjugale: postea uxor, ex hæresi mariti, acquirit etiam jus ad petendum divortium, post cujus sententiam non teneatur redde-
dere marito petenti debitum conjugale. Uter-

que autem conjux habet suum jus ad divortium; & neuter alterum impedit, quod illud habeat.

Pro quò ergò debito volunt sibi compensare? Uxor enim habet suum jus ad petendum divortium, & negandam copulam post sententiam; quod jus maritus illi nec aufert, nec negat; si ergò uterque habet, quod suum est, quorsum est compensatio? Appellari potius deberet quædam quasi permutatio, quâ singuli cederent jure suo. Permutatio autem non fit, invitis permutantibus; nec lex ipsa, sine eorum consensu, permutationes facit; sed finit singulos jura sua possidere. Hactenus Emin.

Verum enim verò eadem ratio videtur procedere in compensatione, quæ fit inter adulteria utriusque conjugis. Respondet Lugo sup. n. 103. differentiam magnam esse. Jus enim (inquit) quod conjux habet ad divortium, ob adulterium sui conjugis, fundatur in ipso contractu Matrimonij, & in obligatione mutua utriusque conjugis in ordine ad indivisionem corporum, ut sint duo in carne una. Cui obligationi deficit adulter, atque adèò indignus redditur, cui fides servari debeat; frangenti enim fidem in contractu fides non debet servari.

Hinc innocens acquirit jus, ad non servandam fidem adultero; manente tamen vinculo Matrimonij, & obligatione radicali, quæ dissolvi non potest; & idèò potest ab adultero divertere; quia non debet ei servare fidem cohabitationis & tori promissæ. Quando verò idem innocens adulteratur, non potest amplius uti jure ad divortium; quia jam usurpavit sibi, & quidem modo illicito id totum, ad quod acquisierat jus: habebat quippe jus ad frangendam seu non servandam fidem quoad corporis indivisionem: id autem totum per proprium adulterium jam sibi usurpavit: quare si ulterius pergeret, non tradendo corpus conjugi petenti, vellet jam ultra id, ad quod habebat jus.

In hoc ergò sensu dicuntur adulteria mutua compensari in ordine ad divortium; quia extinguunt vel impediunt jus ad divortium: nam primus adulter nullum acquirit jus ad divortium ex adulterio secundi adulteri; quia cum ipse non servaverit fidem, non est facta ei injuria talis à secundo, ut dederit jus ad divortium. Secundus etiam non retinet amplius jus, quod acquisierat ex adulterio conjugis ad divortium; quia jam fregit ipse etiam fidem, & usus est jure, quod habebat ad non servandam fidem, licet modo illicito: quare cum vinculum Matrimonij manserit insolutum, obligat utrumque quoad torum & cohabitationem, cessante impedimento, quod hanc obligationem antea impediebat. Ita Emin.

Sed fallitur, reponit quispiam; si putet, nullam fieri injuriam primo adultero per adulterium innocentis; quamvis enim hic utatur jure suo, negando debitum adultero; secus adulterando sive tradendo corpus suum alteri; ad quod nullum omninò acquisivit jus.

534.
Non est eadem ratio compensationis inter adulteria.
Lugo.

535.
In quo sensu dicantur compensari.

Obiectio.

ius per primum adulterium; unde adulterando non utitur iure suo; sed reverà facit contra ius adulteri, qui licet per suum adulterium amiserit ius ad copulam; nullatenus tamen ius, quod antea habebat, ne conjux alteri copularetur. Cur ergò uterque adulter non possit habere ius negandi copulam; sicut dum unus est adulter, & alter hæreticus?

536.
Solutio.

Quia, inquis, hæreticus ex adulterio conjugis Catholici acquisivit ius quasi ex contractu, ad non servandam fidem, & debitum conjugate negandum, propter fidem sibi non servatam, quod ius retinet integrum, licet labatur in hæretism; quia per hæresim adhuc non negavit aliquid conjugii promissum, ad quod negandum acquisierat ius ex conjugis adulterio; ergò potest adhuc petere divortium ab adultero.

Rursus: adulter ex hæresi sui conjugis acquisivit ius ad petendum divortium, non ob violatam fidem sibi datam; sed in poenam hæresis, cui talis poena ab Ecclesia constituta est. Nec potest ei opponi, quòd ipse etiam sit adulter: fatebitur enim se eà de causà dedisse ius conjugii, ut ab eo diverteret, nec posse eum ad cohabitandum cogere; posse tamen se petere, ut patitur etiam ipse poenam lege statutam, ne scilicet possit eum cogere ad habitandum cum ipso.

537.
Declaratur
ius exemplo.

Exemplum poterit esse ad hoc declarandum: si Titius conduxit famulum ad obsequium annuum, & famulus fidem contractus violet, poterit Dominus fidem pretij promissi non servare, vel poterit etiam famulum cogere, ut stet promissis, & serviat. Rursus: si Dominus postea in hæresim incidat: tunc famulus poterit petere, ut declaretur absolutus ab obligatione serviendi Domino hæretico: non tamen poterit cogere Dominum hæreticum, ut solvat pretium promissum.

Ecce uterque retinet suum ius, Dominus ad non solvendum pretium, ob fidem contractus non servatam: famulus ad non serviendum; quia habet ius, ut declaretur solutus ab obligatione famulatus, propter hæresim Domini: nec dabitur compensatio; sed uterque ius suum retinet, Dominus ex fide contractus violata, famulus ex poena à lege statuta, quæ duo iura habent diversum objectum: nam ius Domini habet pro objecto retentionem pretij promissi; & ius famuli habet pro objecto negationem promissi famulatus; & ideò non sese mutuo extinguunt; quia potest utrumque ius simul manere ad objecta omnino diversa.

538.
Applicatur
propositio ca.
sua.

Sic in casu nostro, conjux hæreticus habet ius, ob fidem sibi ab adultero non servatam; adulter etiam habet ius, ob poenam hæresi constitutam: quæ duo iura possunt simul remanere, nec sese extinguunt; quia habent objecta diversa: nam hæreticus habet ius, ad negandum suum corpus conjugii adultero, propter fidem contractus non servatam: adulter verò habet ius, ut declaretur absolutus à debito reddendi suum corpus hæretico: illa autem duo corpora sunt objecta diversa: quare singuli possunt re-

Bosio de Matrim. Pars II,

tinere ius ad negandum suum corpus conjugii, sine eo quòd illa duo iura sese invicem extinguant. Usque adhuc Card. Satis diffusè, si satis efficaciter. Tu cogita.

Sanè, dicit aliquis; tamen si videam, non esse necessariam compensationem inter adulterium & hæresim; haud equidem clarè intueor necessitatem compensationis inter duo adulteria, secluso iure positivo, quo hæc compensatio statuta est. Et ideò ad hoc ius recurrit Averfa sup. §. Potius, dicens: Potius tamen ex capite hæresis neganda est omnis compensatio, ut defendunt Sanchez lib. 10. disp. 16. & Pontius lib. 9. c. 22. n. 6. Etenim in iure statuta non est talis compensatio inter ambos conjuges hæreticos; vel unum adulterum, & alterum hæreticum; sicut inter ambos adulteros. Et ratio etiam diversa est: quia divortium, ex causa adulterij, conceditur simpliciter in favorem conjugis innocentis; quo favore gaudere non debet conjux, pariter adulterij reus. Sed divortium ex causa hæresis, propter infectionis periculum, statutum est in poenam & supplicium delinquentis; à qua proinde poena non eximitur ipse delinquens ex delicto alterius, sive delicto hæresis, sive adulterij. Sic ille.

Ego dico (salvo meliori) si Ecclesia nihil statuisset circa ambos adulteros, fortè uterque habuisset ius ab altero divertendi; quippè hoc divortium non ita est favor, quin etiam sit aliquantulum poena. Et quàmvis adulter non debeat gaudere illo favore, quin possit eo privari, sicuti & ab Ecclesia merito privatus est: equidem undè constat, quòd non posset eo gaudere, & quòd non gauderet, seclusa lege Ecclesiæ? Reverà ambo fregerunt fidem Matrimonialem; atque adeò uterque dignus est privari debito conjugali in poenam sui delicti; imò ipso facto videtur privatus; quia hæc privatio, sive sit favor, sive poena, per se sequitur adulterium, seu peccatum adulterij. Et uterque est verus adulter.

Ex altera etiam parte videtur dari compensatio inter adulterium & hæresim; quia duo debita ejusdem rationis compensantur, quàmvis injuriæ, ex quibus promanant, non compensentur, sintque diversissimæ. Ut, si debeam Petro mille, ratione furti à me perpetrati; & ille totidem mihi in satisfactioem injuriæ corporalis, quam mihi intulit, aut eò quòd patrem meum interfecerit.

Respondet Card. sup. n. 102. debita quidem, undecumque proveniant, posse compensari; quia retinens centum, quæ debes Petro ex contractu, recuperas centum, quæ ipse debet tibi ex delicto: at in casu nostro neuter conjux debet; sed potius per ius ad divortium desinit esse debitor reddendi copulam: ad quid ergò indiget compensatione? Rursus: si quid viro v. g. debetur, ob adulterium uxoris, est quòd uxor non possit eum cogere ad cohabitationem & torum: hoc autem non acquirit, sed perdit; si compenset postea adulterium cum sua hæresi; ergò non est locus compensationi,

F f f f 2

per

Compensatio inter duo adulteria videtur esse iuris positivi.

Averfa. Sanchez. Pontius.

539.
Iudicium
Averfi.

540.
Probatur
dari compensatio inter adulterium & hæresim.

Resp. Card.

per quam neuter acquirit; imò perdit id, quod sibi debebatur. Sic Eminent.

541.
Eadem est
responsio
Sanchez.

l. 8. ff. de
Doli mali
except.
Reg. 59.
in 6.

Et ante ipsum Sanchez sup. ubi sic ait: In debitis est aliquid necessariò tradendum creditori; & cum idem creditor mihi tantundem tradere teneatur, datur inter huiusmodi debita compensatio. Frustrà enim petitur, & esset circulus inutilis, quando aliquid statim restituendum est; l. Dolo, ff. de Doli mali except. Dolo facit, qui petit, quod redditurus est. Et Reg. 59. de Reg. juris in 6. Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem. At in divortio nil tradendum est alteri; sed solum reus amittit jus pendendi debitum, & habitationem mutuam, manente illaeso jure innocentis, potentis reum invitum sibi reconciliare. Quare ubi injuriæ, ex quibus divortia manant, sunt diversæ rationis, diversisque illatæ; sicut inter illas non datur compensatio, ita nec inter divortia. Ita Sanchez.

542.
Probat
exemplo
sponsalium.

Probat exemplo sponsalium: Si uterque (inquit) conjux habeat justam causam dissolvendi sponsalia; at causæ sint diversæ rationis, non dabitur compensatio; sed utrique integrum erit altero invito resilire. Ut, si sponsa fornicata sit; sponsus autem leprâ laboret. Sponsæ enim, fidem petenti, obstabit propria fornicatio: sponso autem, lepra, ob quæ neuter fide sponsalium stare tenetur, cum ob diversas rationes uterque jus cogendi alterum amiserit. Sic ergò contingit in præsentia, cum uterque conjux jus cogendi alterum, ob diversæ naturæ rationes perdidit, liberum erit utrique divertere; nec dabitur hinc inde compensatio. Ita Sanchez.

Quid ergò, si uterque conjux fieret pauper, qui antea erat dives? Quid si uterque denicaret? Censeri, quia uterque maneret obligatus ad contrahendum Matrimonium? Vide quid respondeas. Et transi mecum ad aliam causam divortij; scilicet, scandalum, seu pertractionem ad peccatum, de qua instituitur

CONCLUSIO XVI.

Scandalum est justa causa divortij temporalis.

543.
Triplex
dicitur for-
nicatio, ex
D. Bonav.

EXordiar hanc Conclusionem cum verbis Doct. Seraphici q. dist. 39. in Exposit. lit. n. 4. Dicendum, quod non est concessum propter fornicationem fieri Matrimonij divisionem, nisi eatenus, quatenus per illam fornicationem alter leditur vel offenditur, qui est matrimonio copulatus. Secundum hoc nota; quod fornicatio tripliciter dicitur, propriè, communiter, communissimè. Propriè dicitur fornicatio esse peccatum circa actum carnis; utpote, quia coit cum non sua, vel non suo. Communiter dicitur fornicatio in Scriptura idololatria, per quem modum Propheta ipsos idololatrias meretricibus fornicarijs frequenter comparant, sicut patet 1. Paralip. 5. &c. Communissimè dicitur

fornicatio, omnis concupiscentia inordinata, quatenus offenditur Deus, & relinquatur.

Prima fornicatio non potest fieri ab uxore scienter, quin fiat injuria viro, & idè per illam potest fieri divortium, etiam pro unico solo actu, si possit probari, etiam quantumvis fornicans peniteat. Secunda verò tunc est in injuriam conjugis, quando conjux in illa perseverat; quia tunc est via ducendi ad corruptionem; & idè per illam potest fieri separatio, si conjux nolit penitere. Si autem vult penitere, & redire, non potest repudiare eam. Fornicatio tunc est in damnum conjugis, quando dat ei occasionem scandalum; ut quando non vult cum eo quietè vivere, nisi consentiat male facere, & tunc potest eam dimittere, vel quantum ad torum, vel quantum ad cohabitationem, non simpliciter, si ambo sint fideles.

Et per istum modum sunt intelligenda auctoritates ad hoc inductæ. Nam propter alia genera peccatorum non potest dimittere, nec quantum ad torum, nec quantum ad cohabitationem, nisi præsentem magnam occasionem ruinæ, & vehementer timeatur de lapsu, tunc enim licet dimittere; sic dicitur hic, & dicitur 25. q. 1. & Matth. 18. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Glossa: In manu & in oculo dextro possunt accipi frater, uxor, & propinquus, qui alias non debent dimitti, sed debent corrigi; ut ext. de Divort. Quæritur, & infra: Mulier pro furto vel alio crimine viri sui, nisi religionem suæ fidei corrumpere velit, ab eo separari non debet. Hucusque D. Bonaventura.

Ubi in terminis docet nostram Conclusionem. Cujus ratio in promptu est: quia unusquisque plus debet consulere propriæ salutis spirituali, quam quibuscumque alijs rebus, vel humanis commodis & obligationibus. Quando ergò unus conjux scandalum ab altero patitur, conante eum inducere in aliquod mortale peccatum, justè & piè poterit ac debebit ab illa recedere, ut suæ salutis consulat. Et sanè, si licitum est à conjugis confortio recedere; quando periculum infectionis corporalis imminet; quanto magis, dum imminet infectio spiritualis? Nonne anima præstat corpori?

Quare (inquit Sanchez lib. 10. disp. 16. n. 5.) cum, conjuge hæresim aut aliam sectam amplectenti, id infectionis periculum regulariter imminet: quale rarò contingit, conjuge alijs criminibus infecto. Naturâ enim inditum est, ut quisque ad suam sectam alios pertrahere tentet, cum existimet id ad animæ salutem necessarium esse, nedum conjugem, cui tantâ familiaritate & amore conjunctus est. At à cæteris scelesibus, quibus conjux inquinatus est, conjugem cæterosque domesticos potius avertere contingit. Id enim ad regimen domesticum & propriam incolumitatem valdè conducere non immeritò putat. Indè est, ut cap. 2. de Divort. concedat divertere ob hæresim, non tamen ob alia crimina. Verba textus vide sup. apud D. Bonav. in fine.

Quamobrem (prosequitur Sanchez) si peccatum

544.
Quando
propter eam
possit fieri
divortium,
ex cod.

545.
Probat
Conclusio

Quare po-
tius licet
divertere ob
hæresim
quam alia
crimina, ex
Sanchez.

546.